

Andor László

30 évvel Maastricht után – Az eurózóna viszontagságai történeti perspektívából

2023. január 1-jén Horvátország csatlakozott az eurózónához. Ezzel egy olyan ország vezette be az Európai Unió egységes valutáját, amely Magyarországnál később csatlakozott az EU-hoz. Valószínűsíthető, hogy Bulgária és Románia (amelyek 2007-ben lettek EU-tagok) szintén hamarabb válik meg nemzeti valutájától, mint Magyarország.

Az eurózóna kiterjedése, az újabb és újabb országok csatlakozása a Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) életképességének jele. Fontos azonban felmérni azt, hogy a 30 évvel ezelőtt, 1993-ban életbe lépett Maastrichti Szerződés alapján létrehozott egységes valuta mennyiben tudta ez idáig betölteni küldetését: még szorosabbra szőni az integrációban részt vevő országok közötti kötelekeket, és elősegíteni a kontinens prosperitását.

Törésvonalak

Az Európai Unió történelmi célja, hogy meghaladja a kontinens népeit megosztó nacionalizmusokat, amelyek a 20. század első felében súlyos konfliktusokhoz vezettek, beleértve a két világháborút is. Az egységes valuta ennek a hosszú távú célnak az egyik eszközeként kellene hogy szolgáljon.¹ Az 1999-ben bevezetett euró első évtizede kétségtől jól is alakult, a második évtized tapasztalatai azonban kérdéssé tették, hogy az egységes valuta mennyiben tudja betölteni egyesítő funkcióját.

¹ Lásd Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnökének szavait az euró születésének 20. évfordulója alkalmából: „For 20 years now, we Europeans can carry Europe in our pockets [...] The euro is not just one of the strongest currencies in the world. Above all it is the symbol of European unity.”

Jean Pisani-Ferry² az euró fennállásának 20. évfordulója alkalmából írott cikkében négy szempont alapján vont mérleget. Azt vizsgálta, hogy az egységes valuta mennyiben hozott előrelépést a gazdasági és pénzügyi integráció, a szakpolitikák konvergenciája, a politikai egységesülés és a globális befolyás szempontjából. A neves francia közgazdász szerint a négy szempont közül egyik esetében sem lehet a célok eléréséről beszélni, inkább azt mondhatjuk: mind a négy esetében vegyes a bizonyítvány. Pisani-Ferry óvatossága mellett természetesen sok polarizált vélemény is megjelenik: van, aki a 2010–2013-as válságból kiindulva teljes kudarcról beszél, mások viszont az euró túlélését, viszonylagos népszerűségét és a csatlakozni kívánó országok sorát látva egyértelmű sikerről.

Az euró teljesítményének különféle értékelései mellett sok szó esett az utóbbi években arról is, hogy az euró külseje³ milyen jellegű megújulásra szorul. A 20. évforduló alkalmával vita bontakozott ki arról, hogy újra kell-e tervezni az euróbankjegyeket.⁴ Valójában azonban nem a bankjegy külleme szorul változásra, hanem maga a valutaunió, amely 10 évvel ezelőtt közel került a teljes szétzilálódáshoz, és ma sem tekinthető teljesen szilárdnak.

A fentiek belátásához elég, ha Pisani-Ferry harmadik kritériumára koncentrálnunk, és megvizsgáljuk, mennyiben játszott az euró egységesítő vagy megosztó szerepet politikai értelemben. Négy viszonylatban kell mindezt elemezni: az első Franciaország és Németország viszonya, a második az eurózónán belüli Észak és Dél viszonya, a harmadik a Nyugat és a nemrég csatlakozott keleti tagországok viszonya, a negyedik pedig az Egyesült Királyság és a kontinens közötti szétkapcsolódás.

Német–francia partnerség

Eredetét tekintve az európai monetáris integráció – a gazdaságihoz hasonlóan – német–francia együttműködés kérdése volt. Az 1970-es években – miután az Egyesült Államok felmondta a dollár aranyparitását, vagyis egyoldalúan szakított 1944-ben vállalt stabilizáló szerepével – jó megértés alakult ki Valéry Giscard d’Estaing francia elnök és Helmut Schmidt nyugat-német kancellár között arról, hogy szükség van

² Jean Pisani-Ferry közgazdász professzor (Sciences Po, EUI), korábban tanácsadóként dolgozott az Európai Bizottság elnöke (Romano Prodi), Francois Hollande és Emmanuel Macron mellett, egyik alapítója a brüsszeli Bruegel Intézetnek. Évfordulós cikkét a *Project Syndicate* közölte, lásd PISANI-FERRY 2021.

³ A közös papírpénzen sehol sem található hidak képei láthatók, és ezt sokan túl sematikusnak találják.

⁴ Lásd LAGARDE 2021.

az árfolyam-stabilitást szolgáló együttműködési keretre, az USA nélkül. Ők először országaik pénzügyminisztereként, aztán meg elnökként, illetve kancellárként dolgoztak együtt az Európai Monetáris Rendszer (EMS) megteremtésén.

Az 1992-es maastrichti szerződést, vagyis magát az Európai Uniót egy másik nagy páros: François Mitterrand és Helmut Kohl hozta össze. Kettejük politikai támogatását maga mögött tudva a tervező és előkészítő munkát a francia Jacques Delors, az Európai Bizottság elnöke végezte. Az újonnan felállítandó Európai Központi Bank (ECB) székhelyéül a németországi Frankfurt am Main városát választották.

Idővel azonban – és különösen a 2010-ben kirobbant eurózóna-válság időszakában – egyre nyilvánvalóbbá váltak azok a felfogásbeli különbségek,⁵ amelyek a válságkezelést – és az euró tartós fennmaradását célzó reformokat – rendre megnehezítették. Németország inkább stabilitási uniónak tekinti az EMU-t, míg a franciák legalább ilyen fontosnak tartják a növekedést és a szolidaritást; válságok esetén támogatják a közös eszközökre támaszkodó fellendítési politikát. Az EMU-válságévei után a német–francia gazdaságstratégiai szakadék áthidalásával a német és a francia közgazdászok egy-egy csoportja (Eiffel-csoport és Glienicker-csoport) próbálkozott.

Amikor 2017-ben Emmanuel Macron lett a franciák elnöke, e tisztségében első útja Berlinbe vezetett, hogy napirendre tűzze az EU és benne az euró megerősítéséhez szükséges reformokat. Ezt a közeledést Berlinben sokan félreértették, azt gondolván, hogy a „gyengélkedő” franciák szívességet kérnek az erőtől duzzadó németektől. A 2021-ben hivatalba lépett progresszív koalíció elődeihez képest nyitottabbnak mutatkozott arra, hogy érdemben tárgyaljon a szükséges reformokról.

Észak–Dél polarizáció

Dél-Európában a kontinentális centrumtól sok mindenben eltérő kapitalizmusmodell létezett, ám ez kezdetben nem zavarta az integrációt – az alulfejlettség kezeléséhez a kohéziós politika elégségesnek tűnt. A monetáris integráció azonban mindent megváltoztatott: a 2011–2013-as eurózóna-válság időszakában Észak és Dél (pontosabban: a zóna centruma és perifériája) között erőteljes divergencia mutatkozott; kezdve a pénzügyi fragmentációval, folytatva a déli recesszió elhúzódásával, a munkanélküliség és a szegénység aszimmetrikus növekedésével és eltérő politikai minták kialakulásával.

⁵ A francia–német nézeteltérés gazdaság- és eszmetörténeti háttéréről lásd BRUNNERMEIER–LANDAU–JAMES 2016.

A kereskedelmi többlettel bíró Észak a deficitese Dél hitelezőjévé vált. A hitelek feltétele szigorú, megszorító gazdaságpolitika végrehajtása volt, amelyet éveken át egyoldalúan diktáltak Északról. Ennek leglátványosabb formája az úgynevezett Trojka felállítása volt 2010-ben. Ez a koordinációs keret – az Európai Bizottság, az ECB és az IMF részvételével – volt hivatva arra, hogy a hitelek feltételeinek teljesítését nyomon kövesse Görögországban, Írországon, Portugáliában és Cipruson is. A Trojka működése sok bírálatot váltott ki, csakúgy, mint az, hogy 2011-ben az ECB titkos levélben szólította fel az olasz és a spanyol kormányt a megszorítást fogantató szerkezeti reformok végrehajtására.

Az eurózóna-válság sztereotipikus értelmezése szerint a déliek túlköltek; bajaik oka, hogy megsértették a szabályokat, és különösképpen a költségvetési deficit 3%-os határát. Valójában Spanyolország minden létező szabályt betartott, és Olaszországban vagy Portugáliában sem a maastrichti kritériumok megszegése volt a fő probléma. Az egyensúlytalanságokat elsősorban a centrumból a periféria felé irányuló, szabályozatlan tőkeáramlás okozta, illetve az EU egészének felkészületlensége az ebből fakadó válság kezelésére.

Berlinben, Hágában, Helsinkiben és néhány más helyen azonban sokan úgy gondolták a válság időszakában: ha a jelenlegi modell nem felel meg mindenki számára, akkor szálljanak ki a gyengék. Ez a gondolat azonban még a leggyengébb láncszemnek számító Görögországban⁶ sem volt népszerű, nem is beszélve arról, hogy ha egy unióból csak úgy ki lehet esni, akkor az nem nevezhető uniónak, csak több-kevesebb kohézióval rendelkező közösségnek. Végeredményben ez a sok éven át tartó instabilitás nemcsak a Délnek ártott, hanem az egész eurózónát versenyhátrányba hozta a recesszióból sokkal gyorsabban kilábaló USA-val szemben.

Nyugat–Kelet aszimmetria

A valutaunió megtervezésekor a keleti tagországok még nem voltak az EU tagjai. Amikor a Baltikumtól az Adriáig és a Fekete-tengerig terjedő térség lehetőséget kapott a csatlakozásra, egyértelmű volt, hogy az egységes valuta a csomag része, a csatlakozás jogi értelemben nem fakultatív. Mégis, több mint másfél évtizeddel a 2004-es bővítés után a korábbi KGST-országok közül a nagyobbak (Lengyelország, Csehország,

⁶ A görög euróbevezetés 20. évfordulója alkalmával adott interjújában George Pagoulatos, az ELI-AMEP intézet vezetője elmondta: a görögök körében még a legnehezebb válságok idején (tehát 2010-ben, 2012-ben és 2015-ben) is többségben voltak azok, akik ragaszkodtak az euróhoz, és elleneztek a drachma visszahozatalát. Lásd 20 Years Since Greece Adopted the Euro (2022).

Magyarország, Románia és Bulgária) még mindig saját nemzeti valutájukat használják. A keleti tagországok az euróhoz való viszonyulásuk alapján három csoportra oszthatók.

Az első csoport tartalmazza azokat, akik hamar csatlakoztak az eurózónához: Szlovénia, Szlovákia, Észtország, Lettország és Litvánia.⁷ Ők kellően erősek, eltökéltek és stabilak voltak ahhoz, hogy viszonylag hamar belépjenek. A sort Magyarország délnyugati és északi szomszédai nyitották meg. Szlovákia, amelyet 10 évvel korábban még kihagytak a keleti EU-bővítés első tárgyalási csoportjából, bizalomerősítő stratégia részeként az euró bevezetését a dinamikusabb beruházások és növekedés érdekében jól ki tudta használni.

A második csoportba a délkeletiek sorolhatók: Románia, Bulgária és Horvátország. Kormányuk a gazdaság viszonylagos gyengeségét a stabilitás iránti elkötelezettséggel kompenzálja. Ennek jele, hogy a Magyarországot leköröző Horvátország kellő céltudatossággal már csatlakozott is az eurózónához, és a várakozások szerint a legközelebb belépő ország ebből a körből kerül ki majd.

A harmadik csoport nem más, mint a Szlovákia nélküli Visegrád. Lengyelország, Csehország és Magyarország nem tartozik az EU legnagyobb gazdaságai közé, de a legkisebbek közé sem. Monetáris autonómiájuknak van jelentősége. A csehek eleve kényelmesre vették a tempót, a lengyeleknél és a magyaroknál pedig a csatlakozási törekvéseket egyszerűen elmosta a világgazdaság 2009-es válsága és az EU elbizonytalanodása. A korábbi bizottsági elnök, Jean-Claude Juncker a britek brexitügyi népszavazása után megpróbálkozott az EU és az eurózóna újraegyesítésével, ám ez az akció hamar hamvába holt, azóta pedig az EU és az eurózóna közötti különbséget a központi intézmények nem tematizálják.

Az euró és a brexit

Közismert, hogy az Egyesült Királyság az eurót nem vezette be, és mivel 2020-ban kilépett az EU-ból, már nem is fogja. Érdeemes azonban egy pillantást vetni arra, milyen szerepet játszott az egységes valuta abban, hogy a britek többsége elidegenedett az európai integrációtól. Emlékeztet, hogy a brit kormány volt az első, amely – még 1992-ben – felmentést harcolt ki a kötelező valutacsere alól. A kibúvó ellenére azonban a monetáris unió ellenzése elég energiát szolgáltatott az euroszkepticizmus szárba szökkenéséhez. Az 1990-es években indult az Egyesült Királyság függetlenségi pártja,

⁷ Litvánia korai csatlakozási kísérlete 2007-ben egy hajszálnyi inflációs többlet miatt kisiklott, így az első csoportból utolsóként, 2015-ben tudta csak bevezetni az eurót.

amelyet mint „bevándorlásellenes” pártot ismernek sokan, ám eredete az EMU körüli vitákra nyúlik vissza, és jelvényében mindvégig megőrizte a font sterling szimbólumát.

Az 1997-ben hatalomra került munkáspárti kormány véget kívánt vetni az integrációval kapcsolatos ambivalenciának. A Blair–Brown-kormányzás alatt közelíthettek is a britek az EU főáramához, a valutaunió kérdéséről azonban ez nem mondható el. Tony Blair hozzájárult ahhoz, hogy az ECOFIN mellett megalakuljon az eurózóna pénzügyminisztereiből álló Eurogroup.

Az euró bevezetését a brit kormány az 1990-es évek végén komolyan fontolóra vette, és ebben a pozitív hozzáállásban Tony Blaiert támogatta a liberális demokrata pártvezető Paddy Ashdown, a korábbi konzervatív kormányfőhelyettes Michael Heseltine és a korábbi konzervatív pénzügyminiszter Kenneth Clarke is. Ám végül a kevésbé nacionalista Munkáspárt sem jutott más következtetésre, mint az 1992-es felmentést kiharcoló konzervatívok. Gordon Brown⁸ öt kérdésből álló tesztet dolgozott ki már 1997-ben, amely alapján eldöntötték, hogy az Egyesült Királyság Tony Blair Európa-barát kormányzása alatt sem fog csatlakozni az eurózónához.

A 2016-os népszavazás előtti vitákban az euró kérdése nem játszott ugyan főszerepet, de hatása nem mondható jelentéktelennek sem. Az EU-ellenessé váló britek többsége az egységes piaccal együtt járó szabad munkavállalásra (és „bevándorlásra”) panaszkodott, ami jelentős részben az eurózóna válsága miatt drámaian megemelkedő dél-európai munkanélküliségből fakadt. Összességében a britek jelentős hányada szemében az euró annak szimbólumává vált, hogy az EU-integráció túl messzire ment; olyan szintre, ahol már nem működhet optimálisan. Véleményük szerint, mivel ők ezt a folyamatot megállítani nem tudták, a kilépés volt a legjobb, amit tehettek.

Reformnapirend

A 2008 óta eltelt időszak válságai és krónikus egyensúlytalanságai miatt széles körben elfogadottá vált a nézet, miszerint a valutaunió reformra szorul, de ez néhány új elemen túlmenően nem jelent konszenzust a tekintetben, hogyan kellene kinéznie az EMU második kiadásának. Az elmúlt 10 évben az általános szóhasználat részévé vált, hogy az EMU mélyítésére és fenntarthatóvá tételére van szükség, vagyis a tét nem egyszerűen az, hogy a valutaunió nagyobb prosperitást tud-e biztosítani, mint az egymás mellett működtetett nemzeti valuták, hanem hogy a rendszer a mai szinten mentes-e a szétzilálódás kockázatától.

⁸ 1997–2008 között brit pénzügyminiszter, majd kormányfő. Jelentős szerepe volt a világgazdaság stabilizálásában a 2008–2010-es időszakban.

A maastrichti konstrukció jóval tovább ment ugyan az 1980-as években működött monetáris rendszer (EMS) integrációs szintjén, de nem zárkóztatta fel azonnal a formához a tartalmat: a rendszer működési logikája alig lép túl azon a mechanizmuson, amelyet valutatanácsnak (*currency board*) hívnak. Az egységes piacához társult ugyan az egységes valuta, de a transznacionálissá váló pénzügyi rendszer nem kapott közös felügyeletet egészen a nagy válságig, és hiányoznak azok az eszközök is, amelyekkel az EMU a gazdaság ciklikusságára és az aszimmetrikus sokkokra megfelelően reagálni tudna.

Ahogy Halmai Péter⁹ megfogalmazza: az „európai konvergenciamechanizmus a lappangó, majd a nyílt növekedési krízis időszakától megrendült. [...] A kihívás az egész európai modellt tekintve rendkívüli: a konvergenciamechanizmus hiányában az integráció egységes mechanizmusa működésképtelenné válhat. A konvergencia újjászületése az európai megújulás, az európai reformok alapvető kihívása, egyben feltétele.” Újbóli és fenntartható konvergenciához tehát érdemi EU-szintű reform kell a tagállamok saját, rezilienciát célzó erőfeszítései mellett.

2012 óta számos EU-dokumentum rögzítette: az euró instabilitására a hosszú távú megoldást a szorosabb együttműködés, vagyis a bankunió, a fiskális unió és a politikai unió felé történő elmozdulás jelenti. Ez idáig – 10 év alatt – az első tekintetben jelentős, a második esetében szerény, a harmadikat illetően pedig semmilyen előrelépés nem történt. A hiányzó elemeket utólag kell beépíteni: a bankuniót be kell fejezni, eszközöket kell találni a pénzügyi kockázatmegosztáshoz és a közös javak EU-szintű finanszírozásához, meg kell reformálni a gazdasági kormányzást, hogy lehetséges legyen a hatékony anticiklikus beavatkozás.¹⁰ Sok érv szól a munkanélküli alapok viszontbiztosítása és az ECB mandátumának kibővítése mellett is. Meg kell találni a módját annak is, hogy a szufficitese országok (elsősorban Németország és Hollandia) több beruházás és magasabb bérek útján ledolgozzák óriási külgazdasági többletüket, és több keresletet teremtsenek az eurózónában a fenntartható növekedés érdekében.

Az euró tervezői 30 évvel ezelőtt alábecsülték a rugalmas (vagy legalább kiigazítható) árfolyamok hiányát, illetve túlbecsülték az EU képességét a tekintetben, hogy az EMU szilárdságához szükséges elemeket nyugalmi időszakban, még nagyobb válságok előtt (preventív jelleggel) be tudja vezetni. Ez nemcsak belső feszültségeket gerjeszt; az euró külső szerepét is csak korlátozottan láthatja el. A világ

⁹ HALMAI 2019.

¹⁰ Karl Whelan ír közgazdász a 2019-es 20. évforduló alkalmával azt hangsúlyozta, hogy az eurót reformok útján válságokkal szemben ellenállóvá kell tenni, és elő kell segíteni, hogy az elkerülhetetlen recessziókból hamarabb lábáljon ki az eurót használó országok közössége. Lásd WHELAN 2019.

devizatartalékain belül az euró részaránya¹¹ nem éri el a 25%-ot, inkább a 20%-hoz van közel. Amennyiben az Európai Unió szándéka az, hogy a stratégiai autonómia¹² részeként az egységes valuta szerepét erősítse a világ gazdaság küzdőterén, törekednie kell a változásra.

A fenti felismerésekből kifolyólag újra meg újra napirendre kerülnek az eurózóna „mélyítéséről” szóló eszmefuttatások. Erre jó példa az Európai Bizottság által 2017. május végén kiadott vitairat (*reflection paper*). A válság óta eltelt idő nagy részében ez kétpólusú vita volt: az egyik oldal gyorsabb előrehaladást szorgalmazott, a másik viszont vagy lassabbat, vagy egyenesen visszalépést (például az ESM felszámolását). Időnként egy harmadik pólus is kirajzolódik ebben a vitában, amely szerint nincs szükség a fiskális unió elemeire ahhoz, hogy a korábbi, megszorításra építő válságkezeléssel szakítsunk. Az egyik oldal (Dél) mondjon le a transzferek igényléséről, míg a másik (Észak) mondjon le a merev fiskális szabályokról. Éppen, hogy a fiskális politika „renacionalizálása” lenne a megoldás, a „*no bail-out*” szabály helyreállításával, szuverén csődmechanizmussal megfejlelve a rendszert.

A 2020-ban kitört koronavírus-járvány pontot tett az addigi viták végére, mert gyors döntésekre kényszerítette az uniót. A pandémia következtében kialakult gazdasági recesszió könnyen szétverhette volna az eurózónát. Ez azért nem következett be, mert az unió vezetői nagyjából két hónap alatt rátaláltak a helyes útra: az EU költségvetési kapacitásának jelentős kibővítésével (lásd a Next Generation EU nevű eszköz létrehozását, amellyel az EU kb. 80%-ot hozzáadott hagyományos költségvetéséhez), közös hitelfelvétellel, országok közötti transzferekkel, a munkahelyek közös pénzügyi eszközökkel történő védelmével igyekeztek megelőzni a dezintegrációt.

Mindez azonban csak egyszeri és nem feltétlenül tartós stabilizációt jelent. Ráadásul a pandémia elmúltával a konzervatívabb szereplők visszatérnének a fiskális fegyelem régi kereteihez, megszorító intézkedéseket kockáztatva. A közgazdászok többsége azonban – és talán még a német közgazdászok nagy része is – egyetért abban, hogy a jelenlegi összetétel mellett a szolidaritás különféle eszközei szükségesek lennének a gyorsabban növekvő és kiegyensúlyozottabb eurózóna megteremtéséhez. Ha újraindulhat az eurózóna rendbetétele – a legsürgetőbb kérdés a bankunió befejezése (betétbiztosítás), valamint a kockázatmegosztást és a konvergenciát segítő fiskális stabilizátorok beiktatása lesz.

¹¹ Lásd SNIPPE–ALLENBACH–AMMANN 2022.

¹² Lásd PAPAConstantinou 2023.

Lesz-e magyar euró?

A magyar társadalom nagyobb része várakozásokkal tekint az euróra, amely nélkül az EU-tagságot nem tekinti teljes értékűnek. Különösen olyan időszakokban erősödik fel ez a pozitív várakozás, amikor a magyar infláció jelentősen felülmúlja az eurózónáét.¹³ Ami azonban a kormányok hozzáállását illeti, az elmúlt 20 év két szakaszra osztható. Az elsőben a kormányok törekedtek az euró mihamarabbi bevezetésére, de nem tudták megteremteni ennek feltételeit.¹⁴ A másodikban, vagyis 2010 után a kormány jegelte az eurócsatlakozás ügyét, és visszafordította az euróizáció folyamatát.

Idővel a Magyar Nemzeti Bank¹⁵ még a kérdést is megfordította, hiszen a jelenlegi doktrína szerint először az eurózóna kell hogy „magyaréretté” váljon. Az MNB által közzétett kritériumrendszer távolról emlékeztet Gordon Brown öt tesztjére. Az időzítés valóban nem mellékes kérdés. Az MNB azonban azt a látszatot igyekszik kelteni, hogy az euró inkább akadályozza a kelet-közép-európai országokat a felzárkózásban, a gyors gazdasági növekedésben. Évtizedes távlatban inkább azt látjuk, hogy a balti hármak és Szlovákia gyorsabban növekedett, mint a magyar gazdaság, tehát általánosítva, egyéb tényezők figyelmen kívül hagyásával ezt biztosan nem lehet kijelenteni. Az sem bizonyítható, hogy ha egy ország EU-átlag körüli jövedelemmel tagja az eurózónának, akkor kisebb eséllyel kerül bajba. Ez utóbbi, implicit feltételezést az ír vagy az olasz példa egyértelműen cáfolja.

Másképpen mondván: az önálló valuta adta szabadságot nem biztos, hogy jól használja ki egy ország. A világiárvány előtt például a magyar kormányzat a fiskális és a monetáris mozgásteret prociklikus élénkítésre használta ki, 2021 nyara óta pedig az MNB ellentmondásos küzdelmet folytat hitelessége visszaszerzéséért. A helyzet mintha igazolná az MNB 20 évvel ezelőtti szakértői anyagát,¹⁶ a magyar monetáris politika az euró bevezetésével leginkább csak hiteltelenségét veszítheti el, és hosszú távon a GDP 1%-át megközelítő növekedési többlet várható tőle.

Ha tehát az euróbevezetéstől való idegenkedés fő okát keressük, az valószínűleg nem más, mint az autonóm döntési lehetőségekhez való ragaszkodás. Az eurózónához való csatlakozás lényegében a még több szabálykövetés vagy több diszkrecionális döntés dilemmáját jelenti. A jelenlegi politikai csillagállásban az erős lengyel, cseh

¹³ Ilyen időszaknak tekinthető 2023 tavasza, amikor 24–25%-kal a magyar inflációs ráta messze a legmagasabb volt az Európai Unión belül, részben az orosz–ukrán háború miatt, de nagyobb részben inkább belső gazdaságpolitikai okokra visszavezethetően.

¹⁴ Lásd ANDOR 2010.

¹⁵ Lásd VIRÁG 2020.

¹⁶ Lásd CSAJBÓK–CSERMELY 2002.

és magyar nacionalizmus mellett a csoport hatalmi elitjei egyértelműen a több nemzeti hatáskör megtartása, vagyis a tagállami autonómia felé húznak. Ezzel vállalják a perifériára szorulás kockázatát is a sokak által vizionált kétszempélyű EU-ban.

A nemzeti valutához ez idáig ragaszkodó visegrádi kormányok jól látják, hogy az eurót új eszközökkel (Európai Valutaalap, eurózóna-pénzügyminiszter, automatikus stabilizátorok stb.) mindenképpen meg kell erősíteni. Ha viszont az EU az euró megerősítése miatt netán kétszempélyű lesz, úgy minden ország maga dönti el, hogy melyik körbe tartozik. Amennyiben egy ország úgy dönt, hogy a külső körben foglal helyet, akkor nem akadályozhatja a belső kör integrációs törekvéseit – emiatt gyengülhet politikai pozíciója az uniós intézményekben.

Bár a Juncker-bizottság idején szó volt az eurózónához csatlakozást segítő és ösztönző fiskális eszközök bevezetéséről, ez a törekvés hamar lekerült a napirendről, és a még várakozó országoknak jórészt saját erőfeszítéseikre kell támaszkodniuk. Ugyanakkor tisztázandó kérdés, hogy a jövőben hogyan értelmezi majd a közösség a maastrichti belépési szabályokat. Ahhoz például, hogy a magas adóssággrátával rendelkező országok (Belgium, Olaszország, Görögország) be tudjanak lépni, megfelelően kellett értelmezni a leírt szabályokat. Hasonlóra volt szükség ahhoz, hogy az úgynevezett valutatanácsot működtető balti országok ki tudják kerülni az ERM-II árfolyam-mechanizmust. Mivel a fiskális szabályokról e sorok írásakor (2023-ban) vita folyik, ezt célszerű kiterjeszteni a jövőbeni euróbevezetés optimális megoldásaira is.

Összegzés

A közös valuta vártnál gyengébb teljesítménye erodálta az Európai Unióba vetett bizalmat, az uniós döntéshozók politikai tőkéjét, amelyre pedig az átalakításhoz szükség lenne. Gazdasági értelemben mindenképpen kimondhatjuk: Maastricht halott, a 30 évvel ezelőtti közgazdasági paradigmán túl kell lépni. Politikai értelemben ez még nem olyan egyértelmű: amíg nincs új konszenzus koncepció nélkül, addig jellemző marad a régi formulákhoz való ragaszkodás, miközben a tagországok kellő pragmatizmussal a maguk útját próbálják járni. Ennél a gyakorlat szempontjából jobb lenne, de nem biztos, hogy politikailag könnyen megvalósítható az áttérés az erősebb – fiskális kapacitással és szolidaritási mechanizmusokkal megerősített – rendszerre.

Bár Magyarország nem része az eurózónának, cseppet sem közömbös számunkra, hogyan alakul a gondolkodás és a döntéshozatal az EMU fiskális kapacitása tekintetében. Számunkra különösen fontos, hogy mire Magyarország az euró bevezetéséhez eljut, addigra a rendszer stabilabbá, kiegyensúlyozottá váljon, olyan anomáliák nélkül,

mint a 2010-es évek „görög válsága”. Hazánk, sőt az egész régió érdeke továbbá az, hogy amennyiben az EU külön fiskális kapacitást hoz létre a következő időszakban, azt ne a hagyományos kohéziós eszközök rovására tegye, hanem azokat kiegészítve. Ha a reformfolyamat gyorsabb lesz, mint amennyi idő alatt Magyarország a csatlakozási feltételeket teljesíteni tudja, akkor az euró bevezetésétől nálunk is inkább pozitívumok remélhetők, és érdemes azt újra felvenni a gazdaságpolitika középtávú céljai közé.

Felhasznált irodalom

- 20 Years Since Greece Adopted the Euro (2022). *eKathimerini.com*, 2022. január 4. Online: <https://www.ekathimerini.com/multimedia/podcasts/1174961/20-years-since-greece-adopted-the-euro/>
- ANDOR L. (2010): *Eltévedt éllóvas. Siker és kudarc a rendszerváltó gazdaságpolitikában*. Budapest: Napvilág.
- BRUNNERMEIER, M. – LANDAU, J.-P. – JAMES, H. (2016): *The Euro and the Battle of Ideas*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Online: <https://doi.org/10.1515/9781400883332>
- CSAJBÓK A. – CSERMELY Á. szerk. (2002): Az euró hazai bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése. *Magyar Nemzeti Bank Műhelytanulmányok*, (24). Online: www.mnb.hu/kiadvanyok/elemzesek-tanulmanyok-statisztikak/mnb-tanulmanyok/muhelytanulmanyok/mt-24-csajbok-attila-csermely-agnes-szerk-az-euro-bevezetesenek-varhato-hasznai-koltsegei-es-idozitese
- HALMAI P. (2019): Felzárkózás és konvergencia az európai integráció rendszerében. In KOVÁCS L. P. (szerk.): *Európa közel – távol*. Budapest: Éghajlat.
- LAGARDE, Ch. (2021): Euro’s 20 Eventful Years: Lingering Price Debate, Makeover Plans. *Dailysabah.com*, 2021. december 29. Online: <https://www.dailysabah.com/business/finance/euros-20-eventful-years-lingering-price-debate-makeover-plans>
- PAPACONSTANTINOU, G. (2023): *Strengthening the Global Role of the Euro*. FEPS Policy Brief. Online: <https://feeps-europe.eu/publication/strengthening-the-globalrole-of-the-euro/>
- PISANI-FERRY, J. (2021): The Euro at 20. *Project Syndicate*, 2021. december 28. Online: <https://www.project-syndicate.org/commentary/euro-twenty-years-track-record-and-future-prospects-by-jean-pisani-ferry-2021-12>
- SNIPPE, E. – ALLENBACH-AMMANN, J. (2022): 20 Years of Euro: The Success and Shortcomings. *Euractiv.com*, 2022. január 3. Online: <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/20-years-of-euro-the-success-and-shortcomings/>
- VIRÁG B. szerk. (2020): *Fenntartható felzárkózás euróval – Hogyan újítsuk meg a maastrichti kritériumokat?* Budapest: Magyar Nemzeti Bank. Online: <https://www.mnb.hu/letoltes/fenntarthato-felzarkozas-euroval-2020.pdf>
- WHELAN, K. (2019): The Euro at 20: Successes, Problems, Progress and Threats. *The Economic and Social Review*, 50(4), 725–750. Online: <https://www.esr.ie/article/view/1330>